

A SZOMSZÉDOS ORSZÁGOKBÓL MAGYAR- ORSZÁGRA ÁTTELEPÜLT NÉPESSÉG DEMOGRÁFIAI ÉS GAZDASÁGI HATÁSAI, TERÜLETI MINTÁZATA

*THE IMPACT OF IMMIGRANT POPULATION FROM COUNTRIES OF
THE CARPATHIAN BASIN ON HUNGARY'S DEMOGRAPHY AND
ECONOMY*

DR. PÉTI MÁRTON¹ – SZABÓ BALÁZS² – DR. SCHWARCZ
GYÖNGYI³ – CSÉCSI DÁVID⁴

Abstract

In Western European countries, immigrants are generally in a worse position than local people. This is due to their position in society, cultural-linguistic and other differences compared to the majority society. Their qualifications and schooling differ from the host population, and the majority society is often discriminatory against them. In contrast, our research shows that Hungarian immigrants coming from outside the Hungarian borders are more qualified and educated than the Hungarian population, so they have better chances in the Hungarian labor market. This is also backed by the fact that the age structure, cultural traditions, mother tongue etc. of the immigrant population are the same as the host population so they can easily fit into society and local communities. Based on these, it can be stated that the immigrant Hungarian population coming from the neighboring countries is a major economic resource for Hungary.

Keywords: migration, Hungarians living outside the borders, education, economic activity, territorial pattern

1. Bevezetés

A Kárpát-medencei magyarság migrációjában három alapesetet lehet megkülönböztetni. Az egyik alapeset, amikor a vándorlás adott régión és/vagy az államhatáron belül marad. Második alapesetként a Kárpát-medence régiói közötti, országhatárokat is átlépő mozgást lehet említeni, amelynek eredményeivel, hatásaival jelen tanulmány is foglalkozik. Végül meg kell különböztetni a Kárpát-medencéből kifelé irányuló vándorlást is, ami a

¹ Szakmai főtanácsadó, Nemzetstratégiai Kutatóintézet

² Osztályvezető, Nemzetstratégiai Kutatóintézet

³ Osztályvezető, Nemzetstratégiai Kutatóintézet

⁴ Tervező-elemző, Nemzetstratégiai Kutatóintézet

magyarság esetében több ország/államalakulat vándorlási trendjeinek figyelembe vételével is jár.

Bevezetőnkben elsőként röviden a Kárpát-medencei magyarság vándorlásának történeti folyamatait, az ebben mutatkozó trendeket és korszakokat mutatjuk be, majd ezt követően a magyarországi és a külhoni magyarság részvételét a nemzetközi migrációban, az utóbbi közel száz év folyamataira szorítkozva. Végül a szomszédos országokból Magyarországra áttelepülő népességet vizsgáló szakirodalom eddigi megállapításaira térünk ki.

1.1. A Kárpát-medencei magyarság vándorlásának történeti folyamatai és a magyarság részvétele a nemzetközi migrációban

Magyarország az elmúlt évszázadokban hol befogadó, hol kibocsátó országhént viselkedett, azaz a bevándorlási és kivándorlási hullámok időben váltakoztak. Általánosságban elmondható, hogy Magyarország az államalapítástól kezdve mindig nyertese volt a nemzetközi vándorlásnak, a folyamat a 19. század közepétől változott meg. Az 1880-as évektől az első világháborúig több százezer – egyes becslések szerint 890 000 – magyar távozott külföldre főként gazdasági megfontolásból, jórészt a tengerentúlra (L. Rédei, 2007). Ennek a kivándorlási hullámnak fő célterületei a tengerentúli országok voltak, ezek között is legtöbbször az Amerikai Egyesült Államokat választották. E kivándorlási időszak csúcspontja 1907-re esett, ebben az évben az Osztrák-Magyar Monarchiából 200 ezer magyar ment el, és nagyjából ennyi partra is lépett az amerikai statisztikák szerint (Puskás 1982). Az Egyesült Államokba történő kivándorlási hullámnak az első világháború, valamint az 1920-tól érvényben lévő amerikai bevándorlási kvótarendszer vetett véget (Bencsik 2002).

A két világháború között – bár a korábbiakhoz képest kisebb mértékben – újra indult a tengerentúlra vándorlás második hulláma, azonban ezt ekkor el-elensúlyozta az első világháború után, a trianoni határokon kívül maradt sok ezer magyar áttelepülése az anyaországba. Ez a korszak így összességében népességtöbbletet eredményezett Magyarországon (L. Rédei 2007).

A második világháborút követően a lakosságcserek, a határok újabb átrajzolása, a németek kitelepítése, valamint a politikai okokból elmenekülők több hulláma ismét küldő országgá tették Magyarországot, ezek a jelenségek pedig túlléptek az önkéntes vándorlás keretein. Az ezt követő időszakban 1956-ig az információk lezárása, elszigetelődés volt jellemző, míg az '56-os forradalom után pár hónap alatt mintegy 200 ezer ember hagyta el Magyarországot, nagyrészt a fiatal korosztályból és a magasan kvalifikáltak közül, ami később komoly demográfiai válságot eredményezett. Az 1950-es évektől

a nyolcvanas évekig a vándorlás szempontjából a határok lezárása, az elszigetelődés volt ismét a meghatározó Magyarországon. A szovjet rendszer teljes mértékben tabu témának tekintette a kivándorlást, ami azt vonta maga után, hogy megjelent egy új jelenség, az illegális migráció, azaz a disszidálás. A négy évtized alatt egyre növekedett az elvándorlásban részt vevők száma, egyes becslések szerint végül összesen 400 ezer fő veszteséget jelentett ez a kibocsátási hullám Magyarországra számára (L. Rédei 2007).

A rendszerváltás a migráció folyamataiban is nagy változást eredményezett. A kilencvenes évek elején főként régióin belül maradtak az elvándorlók, egyúttal a visszatérés lehetősége is megnyílt, így a korábban elvándorolt magyarok egy csoportja a hazai viszonyok rendeződésével hazatért (kb. 10-15 ezer fő). Magyarország, hasonlóan más kelet-közép-európai országhoz, csak az 1990-es években vált célországgá (Kincses 2015), megindult ugyanis a tömegesen érkező menekültek fogadása, eleinte a környező országokból, majd később távolabbi területekről is. Ezzel egyidőben tranzit szerepet is felvett az ország.

Az uniós csatlakozás a Nyugat-Európába irányuló migráció jelentős növekedését eredményezte a térségben, Magyarországon azonban – az újonnan társult országoktól eltérően – nem befolyásolta olyan nagy mértékben a migrációs mintákat, feltehetőleg az akkori jobb foglalkoztatási helyzet és a kiterjedt és „bőkezű” jóléti ellátások miatt (Hárs 2016; Kureková 2011). Az anyaországból kivándorlók száma a kilencvenes években évi 20 ezer, a kétezres években évi 30 ezer fős nagyságrendet ért el, köztük egyre nagyobb volt a magasán képzett szakemberek aránya (egészségügy, IT, K+F területek), valamint a hagyományos célterületek mellett (Németország, Ausztria, Nagy-Britannia) egyre többen választottak új célországokat (Spanyolország, Olaszország, Hollandia, Svédország) (Gödri – Tóth 2010). A Magyarországról való kivándorlás csak a kétezres évek végén kezdett jelentősen növekedni; 2007 óta folyamatosan, 2010-től felgyorsult ütemben emelkedik a kivándorlók száma. A befogadó országok statisztikái alapján 1994–2008 között legalább 380 ezer magyar távozott európai országokba (Gödri – Tóth 2010). A tükröstatistikák szerint az évente külföldre költöző magyarok száma 2012 óta azonban már évről-évre elérte a 100 ezer fő feletti számot (Blaskó – Gödri 2014).

1.2. A külhoni magyarság részvétele a nemzetközi migrációban

Az egyes határon túli közösségek eltérő intenzitású migrációs trendekkel jellemezhetők az elmúlt bő száz év folyamán. A külhoni régiók közül a magyarok elvándorlása legnagyobb mértékben Erdélyt érintette (Kiss 2012). Erdélyen belül Székelyföld részben eltérő vándorlási mintázatokkal rendelkezik.

A térség több mint másfél évszázada folyamatos kibocsátó közegként működik, több jelentős elvándorlási hullám is érintette. A 19. század közepétől 1901-ig Románia, a század elején Amerika, a két világháború között a Kárpátokon túli román városok, a bécsi döntés után magyarországi városok, a szövetkeztetés követően az új városok, 1985-től kezdődően pedig főként Magyarország és néhány nyugat-európai ország jelentette az elvándorlók célterületeit (Oláh, 1996; Bálint 2015). Ezek a folyamatok csak részben állíthatók párhuzamba a magyarokat érintő általános, erdélyi vándorlási folyamatokkal, ezek további bemutatásakor az eltérő székelyföldi jelenségeket külön jelezzük.

A trianoni határhúzást követően megindult a magyar nemzetiségű lakosság anyaországba áttelepülése Romániából, Jugoszláviából, Szlovákiából és Ausztriából, ezekben a folyamatokban döntő többségben a magyar középosztály, illetve a hivatalnokréteg vett részt. Az 1918 és 1924 közötti rövid időszakban a Magyarországra áttelepült lakosság száma elérte a 350 ezret, 1939-ig pedig további nagyjából 50 ezer emberrel egészült ki a becslések szerint az áttelepülők száma (Münz 2003). A nagy szám ellenére ez az elvándorlás az utódállamokhoz került területeket nagyjából hasonló mértékben érintette (Münz 2003, Kiss 2012).

A második világháború okozta kataklizmák hatására Dél-Szlovákiából, Erdélyből és a Vajdaságból a magyar kisebbség 315 ezer tagja települt át Magyarországra önként, vagy lett a kormányok által megparancsolt „lakosságcsere” vagy a kitelepítések áldozata 1945 és 1950 között (Münz 2003). Ez a háború alatti és az azt követő migrációs hullám azonban a külhoni magyar területek népességére már nem egyforma hatással bírt, legnagyobb mértékben a szlovákiai és a kárpátaljai magyarság arányaiban okozott változást (Kiss 2012).

A nem elüldözés jellegű vándorlások az 1950 utáni időkben is jellemzőek maradtak a Kárpát-medencei magyarság életében, ám a leginkább az 1960-as évektől kezdődő időszakot tekintve elmondható, hogy a magyarok elvándorlásának intenzitása a Vajdaságban és Erdélyben volt/maradt a legnagyobb, míg a Dél-Szlovákiában élő magyarság az utóbbi néhány évtizedben a nemzetközi migrációba kisebb mértékben kapcsolódott bele (Kiss 2012), hasonlóan a kárpátaljai magyarsághoz.

A második világháború utáni időszakban Romániában a vándorló népességben belül a kisebbségek egyértelműen felülreprezentáltak tekinthetők, ennek oka, hogy a román állam etnikai kritériumok szerint szelektált a potenciális migránsok között. A németek és a zsidók elvándorlását megengedte, ösztönözte, míg az egyéb nemzetiségűek mozgását gátolta. Az ötvenes-hatvanas években a holokausztot túlélő mintegy 350 ezer zsidó, majd a hetvenes évektől fokozatosan a német (sváb és szász) eredetű lakosság gyakorlatilag teljes

körü kivándorlása történt meg. Így a negyvenes évek végétől a nyolcvanas évek közepéig tartó időszakról elmondható, hogy a magyarok számarányukhoz viszonyítva nem voltak felülreprezentálva a romániai migráns népességben belül. Kiss Tamás 1964 és 1992 között 133 ezerre becsüli az Erdélyből elvándorolt magyarok számát, becslése szerint 1992 és 2002 között további 106 ezerrel egészíthető ki ez a szám (Gyurgyík – Kiss 2010).

Vajdaság területén is jelentős migrációs folyamatok zajlottak. Már a hatvanas-hetvenes évek titói Jugoszláviájából ugyanúgy költöztek külföldre, mint később a miloševici időkben, vagy ma, amikor Szerbia az EU csatlakozásra törekszik. A második világháború után körülbelül harmincezer magyar költözött el, mert nem értettek egyet az új, kommunista rezsimmel (Gábrity Molnár 2015), vagy félték az etnikai megtorlások lehetőségétől (Münz 2003). A külpolitika megváltozásával 1961 után elkezdődött a lakosság folyamatos – eleinte szervezetlen, később szervezett – külföldre távozása, azóta egyre nő az ideiglenesen külföldön munkát vállalók száma. Becslések szerint 1948–1991 között összesen 70 ezer magyar hagyta el Vajdaságot, az azóta felerősödő kivándorlásnak köszönhetően az utóbbi években újabb több tízezer kivándorlóval számolhatunk, miközben többszörös szerb immigrációs hullám is érte a térséget (Gábrity Molnár 2015).

A szlovákiai magyarság vándormozgalma az erdélyihez képest kevésbé dokumentált, a hivatalos vándormozgalmi folyamatokban meg nem jelenő (rejtett) migráció nagyságrendjét nem ismerjük. Annyi azonban kijelenthető, hogy a szlovákiai magyar népességet az erdélyihez, de a vajdaságihoz képest is összehasonlíthatatlanul kisebb mértékben érintette az elvándorlás. Becsült adatok alapján megállapítható, hogy a nyolcvanas években a szlovákiai magyarság emigrációból adódó népességcsökkenése nem tűnik számottevőnek, évi 50-100 főre tehető. Ugyanebben az időszakban a Csehország irányába zajló vándorforgalom következtében több mint másfél ezer fővel csökkent a szlovákiai magyarok lélekszáma. A nyolcvanas évek szlovákiai vándorlási mozgalmában a magyar nemzetiségűek részaránya alacsonynak mondható, az ebben az évtizedben kimutatott kivándorlásnak is mindössze 5,5 százalékát tették ki a magyar nemzetiségűek. Az időszakonként eltérő intenzitású belső migráció azonban a magyar lakosság társadalom- és településszerkezetét nagy mértékben átalakította (Gyurgyík – Kiss 2010).

1.3. A rendszerváltástól kezdődő időszak új migrációs trendjei

A külhoni magyar területek között a rendszerváltás után is eltérő jellegzetességek figyelhetők meg elvándorlás tekintetében. Erdélyben 1987 után a magyar népesség körében valóságos elvándorlási és menekülthullám alakult

ki, amelynek során 1987 és 1991 között mintegy 85 ezer magyar hagyta el a térséget. Az elvándorlás a rendszerváltást követően is folytatódott, bár kisebb intenzitással. Erről az időszakról elmondható, hogy a teljes romániai migráns népességen belül felülreprezentáltak voltak a magyarok és a legfontosabb célszágnak Magyarország számított. Az ezredfordulóra a migráció intenzitása kiegyenlítettebbé vált a nemzetiségek között, vagyis megjelentek a folyamat résztvevőiként a románok is (Gyurgyík – Kiss 2010).

Kiss Tamás arra hívja a fel a figyelmet Gödri Irén, valamint Regényi Emil és Törzsök Erika kutatásai alapján, hogy a kilencvenes években a Magyarországra bevándorlók között felülreprezentáltak voltak a Kolozs, Maros, Bihar és Máramaros megyékben élők, az 1987 – 1991 közötti elvándorlási hullám fő kibocsájtójának pedig Kolozsvár, Marosvásárhely és Nagyvárad számított (Gyurgyík – Kiss 2010). Itt kell felhívni a figyelmet arra is, hogy Gödri Irén kutatásai szerint az 1987 és 2001 közötti időszakban a Romániából Magyarországra érkezett erdélyi bevándorlók között a Kovászna és Hargita megyei székelyek alulreprezentáltak voltak (2004), és a kilencvenes években a Székelyföldön a migrációs potenciál értékei is rendre alacsonyabb értéket jeleztek a belső-erdélyi átlaghoz képest (Kiss – Csata 2004).

Vajdaságban az utóbbi évtizedekben (is) a külföldre vándorlás a magasabb életszínvonal és a jobb kereseti lehetőségek érdekében történik, és főleg a szakképzettek, magasan képzettek és fiatalok körében válik egyre jellemzőbbé. Gábrity Molnár (2015) számos térség specifikus migrációs típust is leír. A lista sokszínűsége összefüggésben van azzal, hogy a Vajdaság az elmúlt évtizedekben milyen jelentős és gyakori tömeges ki- és betelepítések, vándorlások, határváltoztatások helye volt. Összességében elmondható a Vajdaság esetén, hogy a külső migráció súlyosabb veszteségeket okozott a vajdasági magyarságnak, mint az asszimiláció (Gábrity Molnár 2015).

Szlovákiában a kilencvenes években a magyar nemzetiségű kivándorlók száma szinte végig fokozatosan emelkedett, ám éves számuk általában nem érte el a 80 főt (Gyurgyík – Kiss 2010). A kárpátaljai magyarok migrációja a kilencvenes évek elején vette kezdetét, nem kis mértékben a függetlenné váló Ukrajna komoly gazdasági válsága következtében. A kárpátaljai magyarok életében, akiknek nagy többsége a magyar határ húsz kilométeres sávjában él, a kishatárforgalom, az ehhez kötődő kereskedelem, illetve a határ menti magyar területeken történő időszakos munkavállalás sokáig kiemelt jelentőségű megélhetési stratégiaként volt jelen és ezáltal komoly megtartó erővel rendelkezett. A véglegesen Magyarországra telepedők száma a vajdaságiak és erdélyiek mellett ezért kezdetben nem látványos, viszont a kilencvenes évek második felétől arányait tekintve ez a terület jelenik meg leghangsúlyosabban a magyarországi bevándorlási statisztikákban (Gödri – Tóth 2005). A

2011-ben Magyarországon életbe léptetett egyszerűsített honosítás intézménye, valamint a 2013 óta tartó geopolitikai események jelentős serkentő hatást gyakoroltak a kárpátaljai magyarság vándormozgalmára, az azóta eltelt időben ismét felerősödött a magyarok elvándorlása erről a területről, ám mértékéről sem megbízható becslésekkel, sem pontos adatokkal nem rendelkezünk (Tátrai et al. 2018). Ki kell emelni azt is, hogy az anyaország presztízse és vonzereje Kárpátalján maradt meg a leginkább (Kiss 2012).

Az elmúlt három évtizedben a Kárpát-medencei magyar migráció jellege több ízben is megváltozott: míg a nyolcvanas évek közepétől, de főképp a kilencvenes években Magyarország egyértelműen célországnak számított a külhoni magyarság számára, a 2000-es évek első évtizedének végétől ez a szerepe egyre inkább csökkent. Az ide érkező egyre kevesebb számú külhoni magyar egy jelentős részének migrációs céljaiban Magyarország már csak tranzitországgént jelenik meg (Bálint 2015), a Magyarország helyett nyugat-európai úti cél választása pedig Kárpátalja kivételével minden magyarlakta külhoni térségre jellemzővé vált.¹ A 2010-es évektől más új trendek is megjelentek a külhoni magyarság mobilitásában. Feltételezhető, hogy a vándorlás ismét felerősödött, különösen az erdélyi nemzetrészben, és megélénkíthetett a magyarság Nyugat-Európából való visszavándorlása is, és ennek kapcsán gyanítható, hogy a külhoni magyarság esetében a visszatelepülések célterülete sok esetben, sőt akár a legtöbb esetben, nem a kiinduló nemzetrész, hanem Magyarország. Mindezekről az új trendekről ugyanakkor még nincsenek megbízható adataink.

2. A Nemzetstratégiai Kutatóintézet és a KSH Népeségtudományi Kutatóintézet közös kutatása

Az 1980-as évek második felétől kezdődően Magyarország demográfiai helyzetét a migrációs folyamatok sajátos módon alakították. A szomszédos országokhoz képest a hazánkba irányuló vándorlás jelentős volt, amely első sorban az ország határain túl élő magyarok áttelepülésének köszönhető. A Nemzetstratégiai Kutatóintézet (NSKI) 2015-ben indított kutatást annak fel tárására, hogy ez a százezres nagyságrendű népesség milyen hatással lehetett Magyarországi társadalmára és gazdasági teljesítményére. A kutatás a KSH

¹ Az erdélyi magyar fiatalok körében végzett Mozaik 2001-es kutatás szerint a fiatalok 75 százaléka említette Magyarországot tervezett külföldi munkavállalása célországaként, ehhez képest egy 2008-as közvélemény kutatás szerint már csak 38% választotta volna Magyarországot, míg a 2015 GeneZYs eredménye a különböző külhoni területeken 29-42% közötti értéket mutat, egyedül Kárpátalja lóg ki a sorból a meglehetősen magas 75 százalékos értékével (Kiss, Barna és Sólyom 2008; Papp Z. 2016).

Népességtudományi Kutatóintézetének közreműködésével (NKI) valósult meg. Az NKI a 2011. évi népszámlálási adatok másodelemzésével, adatleválogatással és adatbecsléssel előállított egy részletes adatbázist a Magyarországgal szomszédos országokból és elődállamaikból Magyarországra áttelepült népességről – ez az adatbázis képezi jelen tanulmány alapját.

Vizsgálatunk során csak az 1985 után áttelepült népességre fókuszáltunk. Az időbeli szűkítéssel az volt a célunk, hogy alapvetően a külföldi magyarság egyéni döntéseken alapuló népmozgása képezhesse a vizsgálat tárgyát (még ha e döntések mögött számos esetben egzisztenciális fenyegetettség állt, például politikai üldöztetés az 1980-as években és az 1990-es évek elején, vagy az 1990-es évek háborúi). A kutatás továbbá a valóban nagy tömegű, feltételezhetően nagy hatással járó népmozgásokat is vizsgálta (Péti, Szabó B., Szabó L., 2017).

A szomszédos országokra és elődállamaikra vonatkozóan területi szűkítést is alkalmaztunk. A kutatás a Kárpát-medencei áttelepülést, azon belül is a külföldi magyarok áttelepülésének magyarországi humán erőforrásokhoz való hozzájárulását vizsgálja, nem célunk a Kárpát-medencén kívülről érkezőkkel foglalkozni. Az elődállamok vizsgálata a – szomszédos országok korábbi államalakulatain belüli belső vándorlások miatt távolabbra került – Kárpát-medencei származású külföldi magyarság bevonása miatt is fontos volt (Péti et al., 2017). A bevont országok listáját az 1. táblázat tartalmazza.

1. táblázat: A vizsgálatba bevont szomszédos országok és elődállamaik
Table 1. The countries included in our research

Ország	Elődállam
Szlovákia	Csehország
Ukrajna	Oroszország, Kazahsztán, Észtország, Lettország, Litvánia, Moldova, Fehéroroszország, Örményország, Grúzia, Azerbajdzsán, Üzbegisztán, Türkmenisztán, Tádzsikisztán, Kirgizisztán
Románia	Moldova
Szerbia	Bosznia-Hercegovina, Macedónia, Montenegró, Koszovó
Horvátország	
Szlovénia	
Ausztria	Németország ^{a)}

Forrás: Szabó (2015)

A 2011. évi népszámlálás adatai alapján a szomszédos országokból és elődállamaikból becsléseink szerint közel 250 ezren érkeztek Magyarországra 1985 óta (ez Magyarország népességének több mint 2,5%-át teszi ki), amelynek döntő többsége (69%-a) magyar nemzetiségű (2. táblázat). A következőkben e népesség társadalmi és gazdasági hatásait mutatjuk be.

2. táblázat: A szomszédos országokból és elődállamaikból 1985 óta áttelepültek becsült száma és megoszlása, 2011

Table 2. Estimated number and distribution of immigrants moving between 1985 and 2011 from neighboring countries and their predecessors, 2011

Ország	Szám, fő	Arány %	Ország	Szám, fő	Arány %
Románia	155 955	62,44	Egyéb jugoszláv utódállam	703	0,28
Ukrajna	28 587	11,45	Csehország	555	0,22
Szerbia	22 125	8,86	Bosznia-Hercegovina	415	0,17
Németország	18 060	7,23	Kazahsztán	402	0,16
Szlovákia	10 641	4,26	Szlovénia	344	0,14
Ausztria	4 695	1,88	Moldova	234	0,09
Oroszország	4 225	1,69	Litvánia	117	0,05
Horvátország	1 410	0,56	Észtország	108	0,04
Egyéb szovjet utódállam	1 072	0,43	Lettország	105	0,04

Forrás: Szabó (2015)

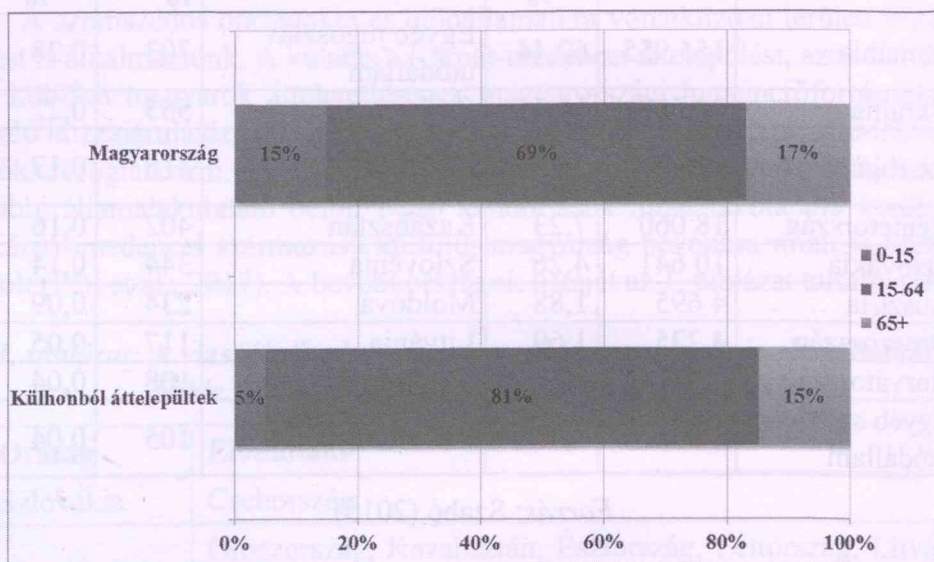
3. Az áttelepült népesség, mint demográfiai erőforrás

Ha az áttelepült népesség hatásait kívánjuk felmérni, rendkívül fontos a demográfiai tényezők vizsgálata. Ami az adatokból először kitűnik, hogy az áttelepülők korszerkezete jelentősen eltér a teljes Magyarországi népesség korszerkezetétől (1. ábra). A 65 év felettek között arányaiban csak kis eltérés van, ellenben a 15-64 éves, tehát aktív korú népesség aránya 10 százalékponttal magasabb, mint a magyarországi népesség körében. Ezzel együtt a 15 évesnél fiatalabb korcsoport aránya lényegesen alacsonyabb az áttelepülő népesség körében. Ha 5 éves bontásban vizsgáljuk a korcsoportokat, akkor a legnagyobb különbség a 40-44 éves korosztályban mutatkozik (13% illetve

7%) az áttelepülők „javára”, de legalább 3 százalékponttal magasabb az arányuk a 25–29, 30–34 és 35–39 éveseknek is, mint a magyar lakónépesség hasonló korcsoportú tagjainak. Összességében tehát a vizsgált áttelepülő népesség nem fiatalította a magyar lakónépességet, viszont a gazdasági szempontból legfontosabb, aktív korú népesség körében jóval magasabb az arányuk.

1. ábra: Magyarország lakónépességének és a szomszédos országokból és elődállamokból 1985 után áttelepülőknek a megoszlása korcsoportok szerint, 2011

Figure 1. Breakdown of the Hungarian population and the immigrants moving between 1985 and 2011 from neighboring countries and their predecessors by age groups, 2011

Forrás: Szabó (2015), saját szerkesztés

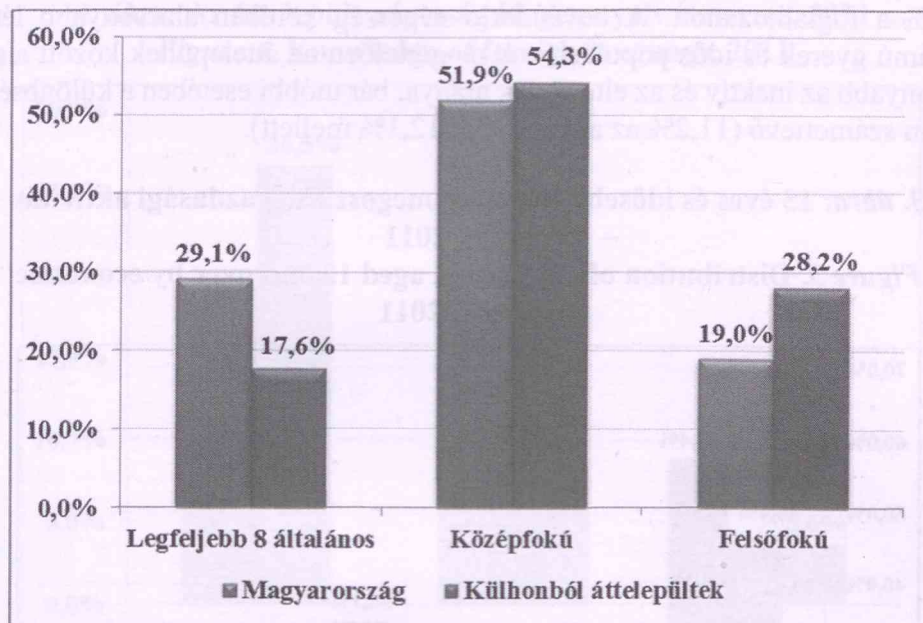
4. Az áttelepült népesség, mint humán- és gazdasági erőforrás

Ha humán és gazdasági erőforrásként tekintünk az áttelepült népességre, akkor megkerülhetetlen, hogy első körben az iskolai végzettséget elemezzük, hiszen az elért és elvégzett oktatási szintek alapvetően befolyásolják az ide érkezők munkába állási lehetőségeit, ezáltal jövedelemszerzési potenciáljukat, egyszóval boldogulásukat. Márpedig vélhetően ez az egyik célja az áttelepülő népességnek. A 2011-es népszámlálás eredményeit nézve egy szimmetrikusnak mondható kép tárul elénk.

A legfeljebb 8 általánossal rendelkezők és a felsőfokú végzettséget szerzettek között hasonló arányokat mutat a magyarországi és az áttelepült népesség, csak épp fordítottn.

2. ábra: A 25 éves és idősebb áttelepült népesség megoszlása képzettség szerint, 2011

Figure 2. Distribution of population aged 25 and over by qualification, 2011

Forrás: Szabó (2015), saját szerkesztés

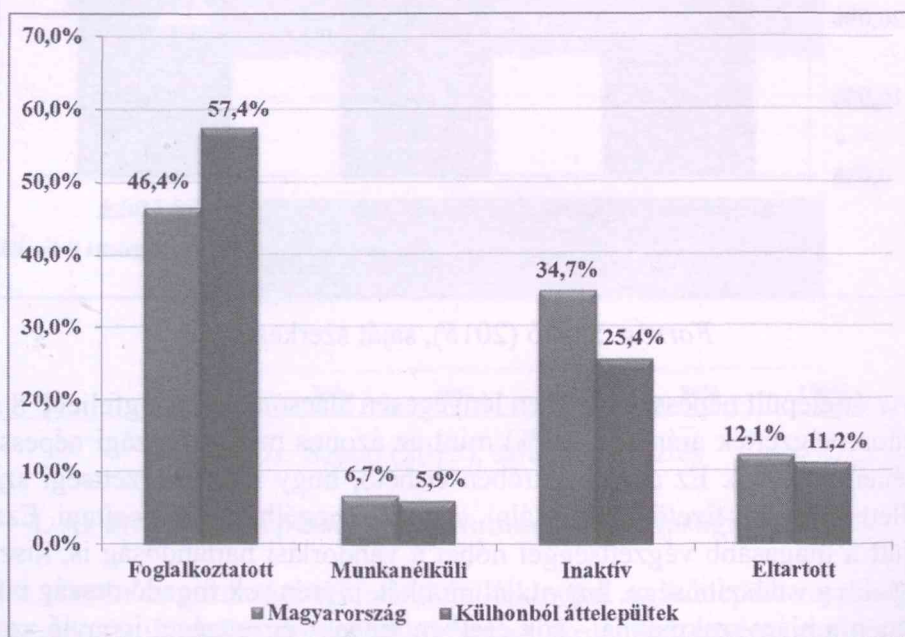
Az áttelepült népesség körében lényegesen alacsonyabb a legfeljebb 8 általánost végzettek aránya (17,6%) mint az azonos magyarországi népesség körében (29,1%). Ez annak tükrében érthető, hogy ilyen végzettségi szint mellett nehéz jól fizető állást találni, ezáltal a megélhetést biztosítani. Ezzel együtt a magasabb végzettséggel nőhet a vándorlási hajlandóság is, hiszen nagyobb a valószínűsége, hogy talál munkát, hiszen sok fogadó ország kifejezetten a hiányszakmákba – sok esetben magas végzettséget igénylő szakmákba – keresi a munkavállalókat (brain drain). Ennek tükröképe látható a felsőfokú végzettségűek esetében, ahol a magyarországi (19%) értéknél jóval magasabb (28,2%) az ilyen végzettségű áttelepülők aránya. Elmondható tehát, hogy az NSKI-NKI kutatása is alátámasztotta azt, amit a bevándorlással kapcsolatos korábbi kutatások (Rédei – Kincses 2008, Gödri 2011, Hárs

2010) már jeleztek, mégpedig hogy a bevándorló népesség átlagosan képzettebb, mint a magyar lakónépesség.

A gazdasági aktivitás szerint vizsgálva (3. ábra) is az látható, hogy a külfönből áttelepült népesség leképezi a magyarországi népesség jellemzőit. Természetesen az áttelepültek között nagyobb arányban jelennek meg a foglalkoztatottak, mint az anyaországban, cserébe az inaktívak aránya 9 százalékponttal alacsonyabb. A foglalkoztatottak esetében, míg Magyarországon a népesség alig fele tartozik ebbe a csoportba, addig az áttelepültek közel 60%-a foglalkoztatott. A bevándorló népesség körében alacsonyabb létszámú gyerek és idős populációnak megfelelően az áttelepültek között alacsonyabb az inaktív és az eltartottak aránya, bár utóbbi esetében a különbség nem számottevő (11,2% az anyaországi 12,1% mellett).

3. ábra: 15 éves és idősebb népesség megoszlása gazdasági aktivitás szerint, 2011

Figure 3. Distribution of population aged 15 and over by economic activity, 2011

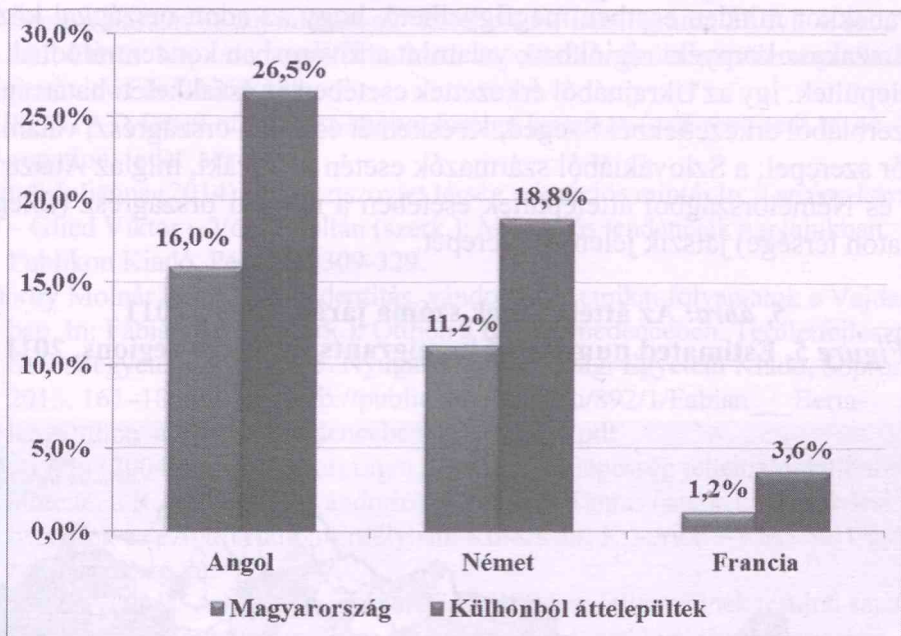
Forrás: Szabó (2015), saját szerkesztés

A magasabb foglalkoztatottsághoz az is hozzájárul, hogy az áttelepülők idegen nyelv ismerete is jobb, mint a magyarországi teljes népességé. Napjainkban a legtöbb álláshoz már elkerülhetetlen legalább egy idegen nyelv

ismerete, ez pedig az áttelepülőket hozza helyzeti előnybe a munkaerőpiacon. A három világnyelv az angol, a német és a francia esetében is jól látható (4. ábra), hogy a vizsgált bevándorló népesség nyelvismerete arányaiban magasán meghaladja a teljes magyarországi népességét, nem is beszélve a szomszédos országok államnyelveinek ismeretről. A szomszédos országokból áttelepülők általában jól beszélik az adott ország államnyelvét, erre pedig egyre nagyobb szükség mutatkozik a hazai munkaerőpiacon is.

4. ábra: Az áttelepült népesség idegen nyelv ismerete, 2011

Figure 4. Knowledge of foreign language, 2011

Forrás: Szabó (2015), saját szerkesztés

5. Az áttelepült népesség területi mintázata

A demográfiai, társadalmi és gazdasági hatások mellett a kutatás során az áttelepülő népesség járási szintű területi mintázatát is vizsgáltuk, amelyet az 5. ábra mutat be. Látható, hogy az áttelepülő népesség jellemzően a nagyvárosokba, illetve az anyaország középső és nyugati-északnyugati részébe költözött. Budapest, Pest megye, Győr-Moson-Sopron megye és Kecskemét térsége kiemelt célterületek, azaz az áttelepülés területi mintázata követi az ország gazdasági fejlettségi mintázatát. Bár a legtöbb járás érintett volt az áttelepülésben, a társadalmilag-gazdaságilag elmaradottabb régiók, Északkelet-Magyarország és a Dél-Dunántúl a nagyvárosokat leszámítva 300 fő alatti

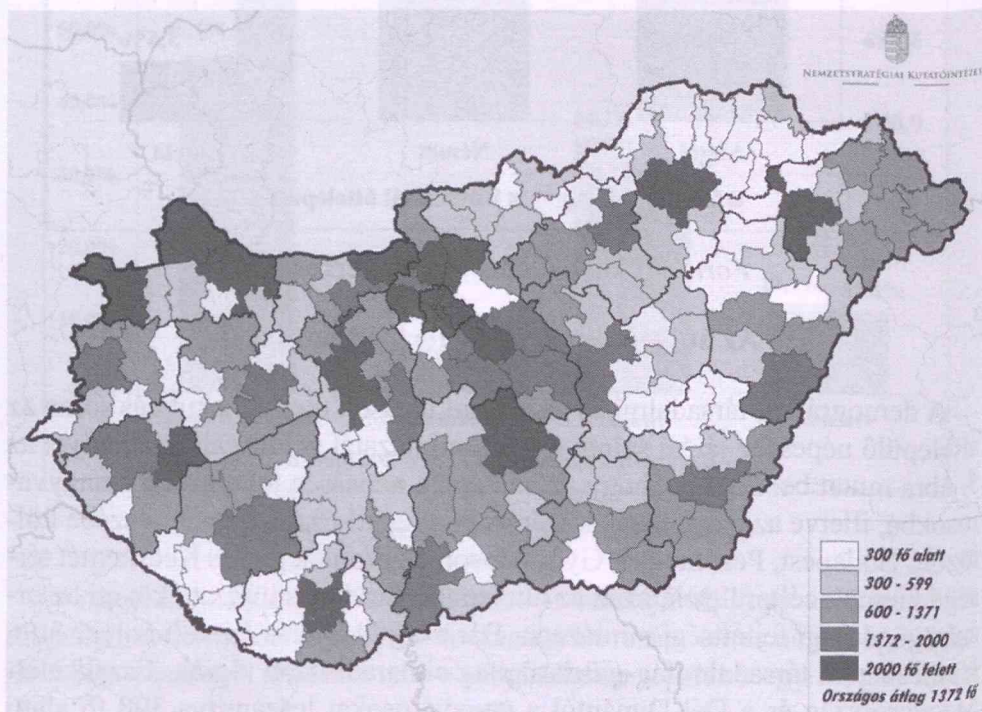
értékekkel bír. Ezzel szemben a korábban említett, középső és északnyugati járásokba 2000 főnél többen költöztek. A közép-dunántúli (balatoni) régió az Unió csatlakozását követően lett felkapott, főleg a németajkú áttelepülőknek köszönhetően.

Mivel az áttelepülők többsége Románia felől érkezett, ezért az onnan érkezők területi mintázatát mutató térkép kis eltérésekkel ugyanazt a képet mutatja, mint a teljes áttelepülő népességé. Körükben a főváros körüli régió, Győr és a keleti határ közeli régiók kiemelkedőek, de az egész országban telepedtek le a keleti szomszédból érkező bevándorlók (Péti et al., 2017).

A többi szomszédos országból érkezettek esetében változatosabb a kép, ugyanakkor minden esetben megfigyelhető, hogy az adott országgal közös határszakasz környéki régiókban, valamint a fővárosban koncentrálnak az áttelepültek. Így az Ukrajnából érkezettek esetében az északkeleti határ régió; a Szerbiából érkezettekénél Szeged, Kecskemét és a déli országrész, valamint Győr szerepel; a Szlovákiából származók esetén az északi, míg az Ausztriából és Németországból áttelepültek esetében a nyugati országrész (főleg a Balaton térsége) játszik jelentős szerepet.

5. ábra: Az áttelepültek száma járásonként, 2011

Figure 5. Estimated number of immigrants by micro regions, 2011

Felhasznált irodalom

- Bálint Gyöngyvér (2015): Az emberi erőforrás migrációja. In: Nagy Benedek et al (szerk.): Székelyföld fejlesztésének és fenntarthatósági tényezőinek vizsgálata. Nemzetstratégiai Kutatóintézet, Budapest, 2015. 234–262.
- Bencsik Péter (2002): Útiokmányok, utazási lehetőségek és határforgalom a 20. századi Magyarországon. In: Regio: kisebbség, politika, társadalom, 13. évf. 2. sz. 31–50. Elérés: <http://epa.oszk.hu/00000/00036/00045/pdf/02.pdf>
- Blaskó Zsuzsa – Gödri Irén (2014): Kivándorlás Magyarországról: szelekció, célországválasztás az „új migránsok” körében. In: Demográfia, 57.évf. 4. sz. 271–307. Elérés: <http://demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografia/article/viewFile/2636/2488>
- EUROSTAT: Level of the best-known foreign language (self-reported) by occupation. [edat_aes_l35]
- Faludi Julianna (2014): A posztsovjeti térség migrációs mintái In. Tarrósy István – Glied Viktor – Vörös Zoltán (szerk.): Migrációs tendenciák napjainkban. Publikon Kiadó, Pécs. pp. 309-329.
- Gábrity Molnár Irén (2015): Identitás, vándorlás és etnikai folyamatok a Vajdaságban. In: Fábián Attila (szerk.): Otthon a Kárpát-medencében. Területfejlesztési Szabadegyetem 2011-2015. Nyugat-Magyarországi Egyetem Kiadó, Sopron 2015. 161–186. Elérés: http://publicatio.nyme.hu/892/1/Fabian___Bertalan_Otthon_a_Karpat_medenceben___konyv_u.pdf
- Gödri Irén (2004): A Magyarországra bevándorolt népesség jellemzői, különös tekintettel a Romániából bevándorlóakra. In: Kiss Tamás (szerk.): Népesedési folyamatok az ezredfordulón Erdélyben. Kolozsvár, Kriterion – RMDSZ Ügyvezető Elnökség, pp. 126–147.
- Gödri Irén (2011): A Magyarországon élő külföldiek jellemzőinek területi sajátosságai és ezek összefüggése a munkaerő-piaci helyzetükkel. In: Demográfia, 2011/2–3. szám. pp. 81–120.
- Gödri Irén – Tóth Erzsébet Fanni (2010): Magyarország, Románia és Szlovákia kivándorlási folyamatai a rendszerváltozások után – eltérések és hasonlóságok. In: Demográfia 53. évf. 2–3. sz. 157–204. Elérés: <http://demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografia/article/view/498/549>
- Gyurgyík László – Kiss Tamás (2010): Párhuzamok és különbségek. A második világháború utáni erdélyi és szlovákiai magyar népességfejlődés összehasonlító elemzése. Budapest, Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány.
- Hárs Ágnes (2010): Migráció és munkaerőpiac Magyarországon. Tények, okok, lehetőségek. In. Hárs Ágnes – Tóth Judit (szerk.): Változó migráció, változó környezet. Kisebbségkutató Intézet, Budapest. pp. 15-53.
- Hárs Ágnes (2016): Elvándorlás és bevándorlás Magyarországon a rendszerváltás után – nemzetközi összehasonlításban. In: Blaskó Zsuzsa és Fazekas Károly

- (szerk.): Munkaerőpiaci tükör 2015. MTA KRTK Közgazdaságtudományi Intézet, Budapest, 2016. 39–53. Elérés: http://www.mtaki.hu/file/download/mt_2015_hun/egyben.pdf
- Kincses Áron (2015): A nemzetközi migráció Magyarországon és a Kárpát-medence magyar migrációs hálózatai a 21. század elején. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest Elérés: <http://real.mtak.hu/26456/1/muhelytanulmanyok8.pdf>
- Kiss Tamás (2012): Demográfiai körkép. A kisebbségi magyar közösségek helyzete a Kárpát-medencében. *Educatio* 2012/1 szám pp. 24–48.
- Kiss Tamás – Barna Gergő – Sólyom Zsuzsa (2008): Közvélemény kutatás az erdélyi magyar fiatalok társadalmi helyzetéről és elvárásairól. Összehasonlító gyorsjelentés. Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Kolozsvár. Elérés: <http://www.ispmn.gov.ro/uploads/Kiss-Barna-Solyom-12.pdf>
- Kiss Tamás – Csata Zsombor (2004): Migrációs-potenciál vizsgálatok Erdélyben. *Erdélyi Társadalom* 1 évf. 2004/2 szám pp. 7–38.
- Kureková, Lucia (2011): The role of welfare systems in affecting out-migration. The case of Central and Eastern Europe. Working Paper 46, International Migration Institute (IMI), Oxford Department of International Development
- Ladányi Andor (2002): A felsőfokú végzettségűek száma és összetétele. In: *Educatio* 11/2. szám. pp. 179–190.
- L. Rédei Mária (2007): Mozgásban a világ – Nemzetközi migráció földrajza. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest
- Münz, Rainer (2003): Az üldözések évszázada. In: *Regio* 14. évf. 1. szám pp. 36–56.
- Oláh Sándor (1996): A székelyföldi migráció előtörténetének áttekintése. In: Bodó Julianna (szerk.): *Elvándorlók? Vendégmunka és életforma a Székelyföldön.* Csíkszereda, Pro-Print Könyvkiadó, pp. 15–36.
- Papp Z. Attila (2012): Az iskolaválasztás motivációi és kisebbségi perspektívái. In: *Kisebbségkutatás* 21/3. szám. pp. 399–417.
- Péti Márton – Szabó Balázs – Szabó Laura (2017): A Kárpát-medence országaiból Magyarországra áttelepült népesség területi mintázata. In: *Területi Statisztika*, 57/3. szám. pp. 311–350.
- Puskás Julianna (1982): *Kivándorló magyarok az Egyesült Államokban 1880–1940.* Akadémiai Kiadó, Budapest
- Rédei Mária – Kincses Áron (2008): A szomszédból érkező migránsok hatása a hazai gazdasági és társadalmi különbségekre. In: *Közép Európai Közlemények*, 1/1. szám. pp. 3–17.
- Szabó Laura (2015): Demográfiai elemzés a Nemzetstratégiai Kutatóintézet számára. Adatleválogatás és leíró elemzés a szomszédos országokból és elődállamaikból 1985 után Magyarországra áttelepült népesség demográfiai hatásáról Magyarország népességére a 2011. évi népszámlálás alapján (2. rész). KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest.
- Tátrai Patrik – Molnár József – Molnár D. István – Kovály Katalin – Erőss Ágnes – Ferenc Viktória – Rákóczi Krisztián (2018): A migrációs folyamatok hatása a

Összefoglalás

A nyugat-európai országokban, mint befogadó országokban a bevándorlók általában rosszabb helyzetben vannak a helyi lakoságnál: alacsony a foglalkoztatottság, magas a munkanélküliség körükben. Ennek oka a társadalomban elfoglalt helyük, a kulturális-nyelvi és egyéb különbségeik a többségi társadalomhoz képest. Az ő kvalifikációjuk, iskolázottságuk eltér a befogadó népességétől, ráadásul a többségi társadalom diszkriminatív lehet velük szemben (Hárs 2010). Ezzel szemben kutatásunk azt mutatja, hogy a Magyarországra a külhonból áttelepülők kvalifikáltabbak és iskolázottabbak, mint a magyarországi lakosság, így jobb esélyeik vannak az elhelyezkedésben is. A magyar munkaerőpiacon a kereslet-kínálat nem esik egybe, így sok hiányszakmában és területen az áttelepülők jó eséllyel indulnak. Ehhez hozzájárul az is, hogy az áttelepülő népesség korszerkezete, kulturális hagyományai, anyanyelve stb. megegyezik a befogadó népességével, így könnyen beilleszkedhetnek a társadalomba, helyi közösségekbe. Ezek alapján kijelenthető, hogy a vizsgált áttelepülő népesség komoly gazdasági erőforrást jelent Magyarország számára.

Kulcsszavak: áttelepülés, határon túli magyarok, képzettség, gazdasági aktivitás, nyelvismeret, területi mintázat